

BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XXXIX

Novembre del 2014

Nº 151

Ramon Planes, sitgetà, patriota i home de lletres (I)*

Ventura Sella

Amb les línies següents vull honorar Ramon Planes en commemorar-se el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort i ho faig d'una manera conscient però també emocionada. Ara bé, malgrat que les meves paraules van embolcallades amb els sentiments personals d'admiració i d'estimació vers una persona tan il·lustre, per damunt de tot vull ésser objectiu –*amicus Plato, sed magis amica ueritas*, Plató és el meu amic però encara més ho és la veritat, diu l'adagi– i em referiré a ell basant-me en dades certes, amb la voluntat i la il·lusió, de poder-li retornar, en part, el molt de bé que em féu en vida. I tinc encara un escrúpol. Moltes de les persones assistents a aquest acte han conegut personalment Ramon Planes i probablement el coneixen millor que jo. Sembla per tant que pretenc vendre mel a les abelles. En fi, faré el que podré.

D'entrada m'atreviré a dir i de cap de les maneres no voldria que fos un greuge comparatiu, que Ramon Planes ha estat l'intel·lectual sitgetà, en el camp de les humanitats, de més categoria del nostre poble. I d'altra part s'ha de destacar, d'ell, el seu patriotisme català i la seva exemplar actuació ciutadana. Lluís

Jou escriví una vegada que era, des de fa molts anys, mestre i exemple de ciutadania. I quina era la gènesi d'aquestes qualitats? No hi ha res per generació espontània. Ramon Planes va néixer en una família de profundes conviccions catalanistes i amant de l'art i de la cultura. El seu pare, Josep Planes i Robert, catalanista de pro, fou dues vegades alcalde de Sitges i sempre es distingí per la seva inquietud intel·lectual. A conseqüència d'aquestes dues passions cultivà l'amistat amb persones preeminents. En l'aspecte polític amb Enric Prat de la Riba. En l'artístic amb Santiago Rusinyol. En

Ramon Planes, a la dreta, al costat de Josep Soler i Tasis i Josep Matas i Puig

* Text del parlament pronunciat el 15 de març de 2014 al Grup d'Estudis Sitgetans en la commemoració dels 25 anys de la mort de Ramon Planes.

aquest ambient ja s'endevinava com seria l'avenir de Ramon Planes, car és prou sabut que naixem *sicut tabula rasa* com diuen els escolàstics i que cap coneixement intel·lectual no se'ns dona espontàniament.

Hi ha un refrany del llatí macarrònic que diu que *quod natura non dat Salamanca non praestat*. Però, al revés, si la natura ha estat generosa, i en aquesta cas ho fou amb el petit Ramon Planes, cal que, per a una plenitud de coneixements, es trobi una bona Salamanca I aquesta Salamanca providencial fou el col·legi dels germans maristes francesos, que expulsats de França en una de les moltes persecucions religioses que hi ha hagut sempre desgraciadament a tot arreu, s'establí a Sitges i formà a la nostra població una plèiade de sitgetans que destacaren després en parcel·les diferents del saber, del comerç i de la indústria. De l'ensenyament dels germans maristes francesos s'ha de destacar que els alumnes acabaven amb coneixements profunds de l'idioma francès i també de cultura francesa. I a la vegada amb una convicció íntima de francofilia, d'admiració i d'estimació vers França.

Acabats aquests estudis i enfocat a regir el negoci familiar de la fàbrica de gas, fa els estudis de peritatge químic a l'Escola Industrial de la veïna Vilanova. Estudis que estic segur que eren ben allunyats de les seves inquietuds i dels seus afanys humanístics. En confessió pròpia digué que no va excel·lir en cap assignatura només en la de llengua i literatura francesa. Vivia de la renda dels maristes. I és el moment en el quals s'adscriu en els moviments de catalanisme i fins i tot d'independentisme. La seva catalanitat és una constant. A les seves memòries ens explica que en començar la guerra mundial de 1914 li regalaren una caixa amb les banderes europees i la bandera catalana. Tenia 9 anys. Ell en separà la bandera francesa i digué joïós: *Aquesta és la meva preferida*. El seu pare li digué: *No, és aquesta*. I en separà la bandera catalana.

La fidelitat i el servei a Catalunya és, repeteixo, una de les seves constants. I ho encomanà als altres. Recordo una vegada, jo deuria tenir uns 16 anys, que l'havia anat a visitar i sortírem junts de casa seva, i en passar pel carrer de Barcelona de la nostra vila m'explicà l'anècdota, que jo llavors vaig saber per primera vegada, d'un legionari romà que escombrava la vorera de la seva caserna d'una manera entusiasta i eficient. Algú li preguntà per què posava tant de delit en una feina tan humil. I li contestà: *És que escombro per a la pàtria!* I m'aconsellà que jo tingués sempre aquesta actitud vers tot el que es referia a Catalunya. En aquests anys de primera joventut neixen en ell les seves virtuts de patriota català, però no solament de manera teòrica intel·lectual o íntima, sinó que passa a l'acció. Planes ingressà, junt amb altres sitgetans, al partit clandestí paramilitar de l'Estat Català, organització separatista

de Francesc Macià. Ell en fou el líder sitgetà. Com a cap d'escamot assistí a diverses concentracions militars i a l'assemblea extraordinària de caps d'escamots celebrada a Perpinyà el novembre de 1924 i a la tornada de la qual fou detingut per la policia espanyola.

Ell mateix ho explica: "A Sitges, Estat Català tenia dos o tres adherits, més jo, que n'era un personatge destacat a escala local... S'havia rebut la consigna de trobar-nos a Perpinyà junt amb altres companys de Barcelona, o d'allà on fos. L'ordre venia de dalt... Darrere una taula que presidia una reunió política, a Perpinyà vaig trobar l'Avi [incís meu: l'avi era Macià]. Al costat de Macià hi havia en Gassol. La massa érem una trentena de minyons, vinguts, tots, com nosaltres, de l'altre cantó de Catalunya. Mentre va durar la reunió, i tant si parlava en Macià com algú altre, declaro que no em vaig assabentar de res. Només tenia consciència que jo era un heroi que havia posat el peu a Europa per, junt amb els companys, trasbalsar el món. Després, massa tard, vaig comprendre, que mentre nosaltres deliberàvem, els policies espanyols deuriem ésser a la porta, a l'espera del millor moment per a caçar-nos... a la frontera, on guàrdies i policies ens donaren una benvinguda d'allò més inesperada".

Era, recordem-ho, l'any 1924. En plena dictadura de Primo de Rivera. Passà diferents setmanes de reclusió a les presons de Puigcerdà, Girona i a la Model de Barcelona, amb la por de ser condemnat i de passar un llarg temps en un presidi africà. L'any 1939 fou empresonat novament. Aquesta vegada a la presó de Vilanova. Si la primera vegada la raó de l'empresonament tenia coherència –havia conspirat contra el règim establert–, la segona fou arbitrària completament. Una denúncia anònima o no –no ha quedat clar– que deia que durant la trista guerra del 1936-1939 transitava pel poble amb una pistola a la mà. Era mentida però no es féu comprovació de la veritat. Així foren les arbitrarietats i els disbarats d'aquella època. Queda evidenciat el patriotisme català de Ramon Planes. Ho pagà amb la presó. I també amb l'ostracisme en els anys més durs de la dictadura de Franco.

La segona cosa a destacar de Ramon Planes, i en grau eminent, és el seu sitgetanisme. Estimà amb generositat la seva vila natal i hi aportà els seus afanys i les seves inquietuds. Especialment en l'aspecte intel·lectual. De manera que se'l troba en tota manifestació cultural de la vila. Amb dedicació, amb responsabilitat, per a servir els seus conciutadans. Com ja he dit abans, el podem conceptuar amb exactitud, model exemplar de ciutadania. Al 21 anys és secretari de redacció de l'emblemàtica publicació sitgetana *L'Amic de les Arts*, fundada per Josep Carbonell i Gener i que es pot qualificar com un paradigma de premsa comarcal, i, puix que hi col·laboraren persones com Dalí, Foix, Gasch i d'altres,

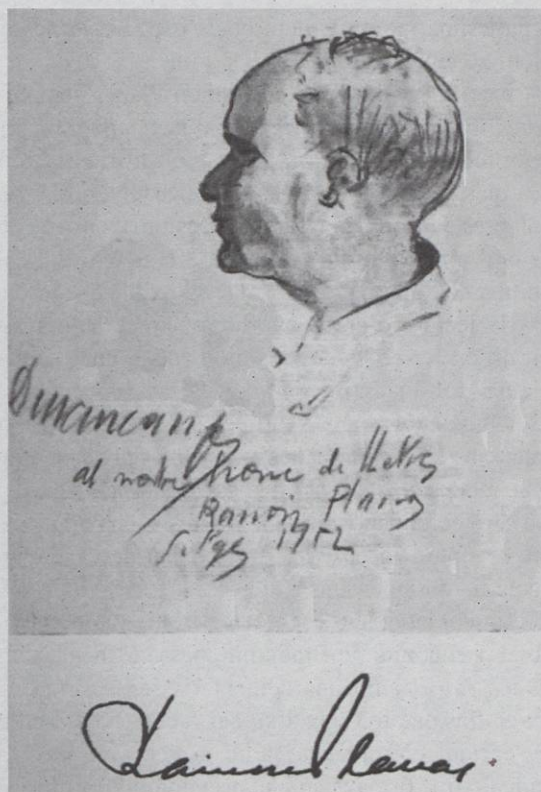
es convertí en la publicació d'avantguarda més important de Catalunya.

Ja abans havia col·laborat al setmanari *La Punta* fundat per Salvador Soler i Forment. I continuà a *Gasetta de Sitges* i a *Opinem*. Tingué una participació decisiva en la fundació i en els actes de l'Ateneu el Centaure, que fundaren una colla de joves lletraferits i que tenia la seva seu al carrer Major 36, a la casa de Magí Cassanyes. En el seu llibre de memòries, Planes descriu les particularitats d'aquest Ateneu especial. Pel Centaure passaren persones reconegudes en les seves activitats, com el pilot aviador Josep Canudes, l'escriptor Ambrosi Carrión, el doctor Leandre Cervera, Josep Mª Capdevila, la poeta Concepció Casanova, Armand Obiols, Joan Estelrich i Xavier Regàs entre d'altres. Ramon Planes col·laborà de manera destacada en l'organització de les exposicions d'art del Penedès que, celebrades en els anys 20, es feren respectivament a Vilanova, El Vendrell i Vilafranca.

Va ser un puntal de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana per al cultiu i ensenyament de la nostra llengua. La passió pel català en ell no té nom. Recordo una anècdota significativa. En els anys de la postguerra, quan tota manifestació del català era prohibida, se celebrà al Patronat un homenatge pòstum a Isidre Marçet, mort recentment, membre destacat del Patronat. Es demanaren unes paraules a Ramon Planes que, generosament, com sempre, les pronuncià i ho féu, naturalment en castellà, per exigències del moment. Després, en el mateix acte, parlà mossèn Francesc Camps, prevere sitgetà. Emparant-se en l'Església, que llavors tenia tanta ascendència, i també en la sotana, parlà en català. Ramon Planes ho comentava amb una barreja de tristesa i santa enveja. Ha parlat en català, quina sort, deia quasi plorant.

Quan arribà la gran desgràcia de la trista guerra del 1936-1939, no pogué estar d'acord amb moltes actuacions dels que podia considerar seus. Fou molt crític amb el procés revolucionari. Un oncle seu Ramon Izabal fou assassinat pels incontrolats del cantó republicà. A conseqüència d'haver declarat en un judici a favor d'Isidor Cartró i Robert que, d'altra banda, era parent seu i persona destacada de les dretes sitgetanes i que havia estat alcalde durant la dictadura de Primo de Rivera, fou expulsat d'Esquerra Republicana de Catalunya, partit en el qual militava. Després, en compensació, Cartró —que tornà a ser alcalde de Sitges en temps de Franco— firmà un aval a favor de Planes quan estava tancat a la presó de Vilanova.

I a l'acabament de la guerra fratricida, ell serà un dels vençuts, mal vist per les forces vencedores. Recordem-ho amb tristesa. Amb la llengua catalana completament prohibida, Ramon Planes, com tants altres, s'imposa un exili interior. Però persones que

Retrat de Ramon Planes fet per Durancamps amb la dedicatòria "al nostre home de lletres".

A sota la firma, que curiosament diu Raimon

tenen quelcom a dir no poden quedar callades. I tímidament i modestament començà a publicar en els mitjans que té més a prop, en aquest cas en el centenari *Eco de Sitges*. Tot començà amb alguna col·laboració literària esporàdica. Firmà amb el pseudònim de Bradomín, el personatge de Valle Inclán. En castellà, no cal dir-ho. Ara ens pot sorprendre, però no hi fem escarafalls. És molt fàcil entendre-ho: o escrivies en castellà o quedaves mut i a la gàbia. No hi havia alternativa. I això passava en els anys 1943-1944.

I aquí és quan el vaig conèixer. Són records que em vénen i que em plau recordar, encara que per temperament sigui poc donat a la nostàlgia. Ramon Planes, als meus setze anys, vivia en una casa de la platja de Sant Sebastià. Recordo com si fos ara mateix el dia que, amb els ulls oberts al miracle, com els de tot adolescent, em va fer entrar a la seva biblioteca. La biblioteca era al segon pis, amb tres finestres d'arc, des d'on es veia un paisatge meravellós d'aigües de mar. Una habitació d'un gust exquisit. Però allò que més em va impressionar foren els llibres. Em meravellava que una sola persona pogués reunir una quantitat tan gran de llibres que li feien companyia i li donaven escalf. Me'ls mirava talment com a amics personals del seu posseïdor. Jo ho comparava amb casa meua, on a conseqüència de manca de tradició cultural, i també d'una economia

migradíssima, no en teníem quasi cap. I els pocs que teníem no tenien cap interès per a mi.

A més, a la biblioteca de Ramon Planes sempre hi havia llibres d'actualitat, especialment novel·les, que era un món que llavors m'atreia molt més que no pas ara, i que a la Biblioteca Santiago Rusinyol, que realment prestava un gran servei, acostumaven a arribar més tard o fins i tot no arribaven. La generositat i l'amabilitat de Ramon Planes van fer possible que jo accedís a la lectura d'obres que altrament m'hauria estat molt difícil fer-ho en aquells moments d'unes característiques polítiques i econòmiques tan especials. Van néixer llavors els meus sentiments de respecte i d'admiració per a Ramon Planes, que han estat des d'aquell moment constants en mi i que van continuar fins al dia de la seva combustió terrenal, per dir-ho en paraules del gran escriptor Josep Pla, que ell admirava en gran manera. I continuen fins a avui.

De la col·laboració esporàdica i intermitent a l'*Eco* amb el pseudònim de Bradomín, passà a encapçalar la *Crònica Local* amb uns comentaris sense firma, que duraren fins que fou substituït per Jacint Picas. I ell llavors enriqué el setmanari amb la secció *Carnet del caminant*, que firmava amb el pseudònim de Tirant, on, afortunadament, ja va poder passar al català, i que va durar fins la seva mort. I mentre, continuà la seva admirable actuació cívica i la seva cooperació en tota tasca intel·lectual sitgetana o d'altres ordres. Dedicà molts esforços a la Societat Foment de Turisme de Sitges i fou administrador eficient de l'hospital de Sant Joan Baptista. Fou peça fonamental en els anys de la publicació de la revista *Antologia de Sitges*.

Mereix un capítol apart la seva activitat en qualitat de conferenciant. Donà força conferències. La majoria a la biblioteca Santiago Rusinyol. Així, l'any 1944 dissertà sobre *Jean Giradoux. Breve excursión sobre su obra*. Aquesta conferència tingué gran repercussió i la repetí a Barcelona. I el mateix any parlà sobre la personalitat de César González Ruano. L'any 1951 sobre *La poesia catalana contemporània*, l'any 1956 sobre *Centenaris literaris*, l'any 1960 sobre *El comte Arnau*, i el mateix any sobre *L'itinerari de Carles Riba*, l'any 1961 sobre *Josep Mª de Sagarra*, l'any 1977 sobre *El centenari de la premsa sitgetana*, l'any 1981 *Sobre Santiago Rusinyol*, i el mateix any *En record de Josep Pla*, l'any 1985 sobre *Jacint Picas. Sitges viscut* i encara algunes altres.

L'any 1946, quan es constituí a Sitges la delegació local de la Comissió Abat Oliva, que col·laborà en l'organització de les festes de l'entronització de la Mare de Deu de Montserrat, i que fou el primer inici del redreçament nacional després de la desfeta del 1939, Ramon Planes, home creient, s'hi comprometé i em confessà que hi col·laborava perquè a més de l'aspecte spiritu-

al hi veia el polític. És a dir, una manera —en aquells moments quasi única— de treballar a favor de Catalunya. Participà d'una forma decisiva en la fundació del Grup d'Estudis Sitgetans, ja que d'ell sorgí la idea de la seva constitució, i en fou el primer president. El dia 22 de juny de 1975 va escriure en l'abans citat *Carnet del caminant*: "Ara fora l'hora de constituir aquí, com a Cervera, Tàrrrega, Balaguer o Santes Creus, un centre d'estudis que encarrilés els esforços. Algú amb autoritat podria convocar una trobada de tots els interessats en aquesta feina". Del seu pas per aquesta institució només se'n poden dir coses lloables.

Se sentí també molt penedesenc. Defensà sempre la unitat del Penedès. Tingué relacions cordials amb tots els intel·lectuals de Vilanova, Vilafranca i El Vendrell. Fou fundador i a la vegada un puntal de l'Institut d'Estudis Penedesencs i en fou, durant uns anys, el vicepresident. El prestigiós escriptor penedesenc Antoni Sabaté i Milll escriví un article laudatori, titulat *Ramon Planes des de Vilafranca*, que acabava així: "Cada vegada que Ramon Planes ve a Vilafranca es mou pels carrers de la vila com si no hagués sortit de Sitges. És natural, doncs, que Vilafranca el tingui per un veí més, cosa que ell sap de sobres. Jo fins i tot afegiria que és bastant més veí que molts d'altres. I si de cas, els honorats, nosaltres".

Un altre aspecte digne de destacar és la seva atenció a les persones joves inquietes culturalment. L'acolliment a joves fou constant en ell. Sempre els va encoratjar i va dedicar la seva atenció i interès a totes les persones que s'hi apropaven i que sentien inquietuds per les lletres o per qualsevol manifestació cultural. Un exemple: David Jou, el conegut poeta, ha reconegut com Ramon Planes l'acompanyà en els seus començaments. Heus aquí les seves paraules en un escrit que titulà *Ramon Planes i un jove poeta*: "Per això, en mirar retrospectivament els orígens de la meua oficina poètica de la que bé o malament ja no podré mai prescindir, hi trobo el seu ajut somrient i generós, el seu compromís agosarat que encara m'admira avui i que agrairé sempre".

Arribem ara a l'essència més íntima de la seva personalitat: la seva condició d'escriptor. Em sembla que la denominació exacta que correspon a Ramon Planes és la de senyor de les Lletres, junt a la de senyor del Penedès i senyor de Sitges, com altres vegades el qualificaren. Amb el títol *del nostre home de lletres* el definí el pintor Durancamps en un retrat que li va fer i que es reproduí en les dues edicions de la seva obra *El llibre de Sitges*. Car, realment, Ramon Planes fou un autèntic, un arquetípic *homme de lettres*, com diuen els francesos. Els seus coneixements literaris eren amplísimos, la seva inquietud intel·lectual no tenia límits. Féu de la literatura l'essència, l'objecte i la fita de la seva

vida. Ramon Planes havia llegit molt. Fent una exageració, a mi em semblava que ho havia llegit tot. Coneixia la literatura universal en extensió i en detall la catalana, a la qual, i això constitueix per a ell un elevat timbre d'honor, sempre va ésser fidel.

Com ja he dit una mica abans la bibliografia de Ramon Planes és extensíssima. Publicà un gran nombre d'escrits, amb la seva firma o amb pseudònims, en les publicacions periòdiques sitgetanes i comarcals. Féu traduccions al català i al castellà d'obres del francès i de l'anglès. Entre les traduccions voldria citar *Plora pàtria estimada*, d'Allan Pallan, traducció de la qual Maria Bohigas, l'editora, va dir: "Aquestes ratlles d'aclariment editorial no podrien sinó convertir-se en un homenatge a l'escriptor i traductor Ramon Planes pel rigor i la bellesa del seu treball". Afegim-hi pròlegs generosos a obres d'amics. I també obres de teatre. Una fou estrenada al teatre El Retiro de la nostra vila. I finalment els llibres. Aquests són en definitiva la seva obra més perdurable. Són disset. D'aquests disset, vuit són obres de creació. A ells dedico el grau més elevat de la meva consideració i respecte car, en el meu fur intern, considero la creació literària la forma més alta de l'escriptura, de la qual neixen totes les altres, que en són subsidiàries.

La primera novel·la fou *Simfonia inacabada*, que havia d'ésser publicada per edicions Proa l'any 1936,

però que no ho fou pel començament de la guerra, i es va perdre. Ramon Planes després se'n va alegrar. Per això, la primera novel·la publicada fou, l'any 1950, *El pont llevadis*, i la segona *El cercle de foc*, l'any 1952. Els fets de la primera passen a la Seu d'Urgell i els de la segona a Banyoles. Planes volia continuar fent, amb novel·les d'estructura realista, un retaulé de la vida catalana a les comarques. Però no continuà. Es descoratjà quan ja havia fet la novel·la de Lleida i havia començat la de Montblanc. L'any 1954 sortí *Confessió en el tren*. Són novel·les ben estructurades. Descriuen conflictes sentimentals. En una nota referent a *El pont llevadis* es llegia: "Un Mauriac català?". Això portava a inscriure'l dins la novel·la d'inspiració cristiana.

L'any 1971 publicà *La terra té camins*, indubtablement la més important de les seves obres de creació. És realment una gran novel·la, que relata la vida d'un poblet durant la guerra civil, on els dos bàndols enfrontats s'aglutinen al voltant dels cacics locals. Una història d'amor adúlter entre dos descendents dels cacics. El festeig d'un fill i d'una filla dels primers vénen a mostrar l'absurd dels odís passats. Recordo que Miquel Dolç, prestigiós escriptor mallorquí, publicà a *La Vanguardia* una crítica altament elogiosa d'aquesta obra. Però, malgrat el seu valor intrínsec, no va tenir la ressonància esperada entre el públic i la crítica, cosa que va decebre el seu autor. (continuarà)

Famílies sitgetanes i les seves cases

Can Falç de Mar

Àngels Jordà i Alsina

Can Falç de Mar, la casa que hi ha a la Ribera, a la cantonada oest del carrer de la Carreta, fou durant segles la residència d'una de les famílies més antigues de la vila, els Falç. Però, molts anys no vol dir sempre. En començar el segle XVII el cap dels Falç era Pau Falç i Robert (c. 1540 -1610) i l'hereu el seu fill, Pere Falç i Nin (1578-1652), pagès, casat amb Elisabet Bertran i Serra de Ribes,¹ que tenia el nom de Pere Falç del carrer d'en Tacó, per distingir-lo d'un altre Pere Falç, dit de la Muralla.² Així doncs, segons la premissa comunament acceptada que el fill hereu té la residència a la casa pairal, can Falç devia estar a la part alta del carrer d'en Tacó,³ baixant a mà esquerra.

L'any 1610, a la mort del seu pare, Pere Falç i Nin heretà una important hisenda, consistent en nombroses finques rústegues i urbanes, i entre aquestes la vivenda del carrer d'en Tacó i una casa i el pati veí situat al port

d'en Tacó, és a dir, a la ribera del mar,⁴ que, segons es dedueix de les afrontacions ocupaven aproximadament l'angle oest de l'actual can Falç de Mar. Potser va ser per aquestes dates que Pere Falç decidí traslladar la residència familiar a baix a mar, ja que al capbreu de 1611 declara ja, com a la seva vivenda principal, la casa de la Ribera. D'altra banda, a partir d'aquest moment, el seu cognom Falç deixa d'estar acompanyat de l'afegit "del carrer d'en Tacó" per ser substituït per "de Mar" o "del Raval".⁵ Anys després, l'apel·latiu de can Falç del carrer d'en Tacó passà a atribuir-se al fill segon de Pere Falç i Nin, Llorenç Falç i Bertran.⁶

L'hereu de les propietats de Pere Falç i Nin, al Port d'en Tacó, és a dir, a mar, fou el seu nét, Joan Falç i Rosell (1631-1703), capità d'infanteria, fill de Pere Falç i Bertran (1605-1631) i d'Elisabet Rosell de Subirats, nat el mateix any de la mort del seu pare, i

casat el 1645⁷ amb Anastàsia Bertran i Rosell. A la mort del seu avi, l'any 1652, el capità Joan es convertí en el cap dels Falç de Mar i, entre aquesta data i el capbreu de 1680,⁸ adquirí les finques del carrer de la Carreta que limitaven amb la seva propietat de la Ribera.⁹ L'any del capbreu, part del cos central i l'ala oest de la casa –que abans era un pati– ja estaven edificats, no així la banda est a tocar el carrer de la Carreta, que continuava essent un magatzem.

Joan Falç de Mar sobrevisqué al seu únic fill baró, Bartomeu Falç i Bertran (1654-1688), i, per això, l'hereu de can Falç va ser, de nou, un nét, Manuel Falç de Mar i Almirall del Carç (1685-1746), pagès hisendat, “viu de sa hisenda”. Casat l'any 1699¹⁰ amb Gertrudis Oliva i Llampalles, l'any 1716 eren pares d'un noi, Francesc, estudiant, i de quatre noies, Maria Francesca, Marianna, Gertrudis i Josepa. El servei de la casa estava format per un mosso i una minyona que, segons el padró que acompanya el cadastre, vivien amb la família.

L'hereu Francesc Falç i Oliva (Sitges 1702 - Montbrió del Camp 1766), es casà el 1721 amb Josepa Martí i Catà, filla dels barons de Jafre, i el 1736, en segones núpcies, amb Caterina Roger i Company, i foren pares de Josep Bonaventura Falç i Roger (1748-1803). A les modificacions del padró de 1718, Maria Francesca, la pubilla de can Falç, consta que ja no vivia a la casa familiar, ja que el dia 30 de gener de 1717 s'havia casat amb Joan Batlle i Matalí, vidu de Caterina Girona i Miró, pagès hisendat de la plaça del Castell –avui can Pans–¹¹. Marianna Falç i Oliva es va casar l'any 1731 amb Francesc de Dalmau i Mas, baró de Gelida i de Subirats, i la seva germana Josepa, el 1737, amb Manuel Llopis i Llachs dels Bernardí del carrer de l'Aigua. El fill d'aquesta parella, Manuel Llopis i Falç (1745-1802), notari, fou propietari de la casa Llopis –avui Museu Romàntic–.

Manuel Falç i Almirall que hem esmentat més amunt, declarava, en el cadastre de 1716, ser propietari de 13 jornals de malvasia, 2 jornals i mig de vinya blanca, mig jornal de camp erm amb alguns garrofers, 35 jornals de muntanya i una casa amb corral a la partida de l'Aiguadolç; 3 jornals i mig de vinya blanca de segona qualitat, mig jornal de vinya negra i 10 jornals

Can Falç, a baix-a-mar, i al seu costat el carrer de la Carreta

de muntanya roquissa a les Pruelles; 4 jornals de terra campa amb una pallissa a la partida del Cap de la Vila; un jornal i mig de sínia i un jornal de vinya negra de primera qualitat a la partida dels Horts amb masoveria –la sínia del Sant Crist–; i finalment una heretat de 225 jornals (vinya, terra campa, camp erm amb 60 oliveres, bosc i muntanya roquissa) amb una casa, a Campdàsens, el mas Quadrell, on el masover, Gabriel Argenter, a banda de conrear les terres, tenia cura de vuit caps de bestiar boví, i d'un ramat de cabres de 100 caps. Així mateix, declarava la venda, el lloguer de magatzems i la propietat d'un matxo per al servei de la hisenda.

També tributava per tres cases: la vivenda principal del carrer de la Carreta¹² i altres dues extramurs, fora del portal de dit carrer, a la ribera de mar. D'aquestes dues cases, una ocupava el cos que sobresurt a la banda oest de la façana de l'actual can Falç de la Ribera,¹³ i l'altra feia cantonada al carrer de la Carreta.¹⁴ És la que actualment és la part de can Falç on hi ha la terrassa. Per tant, fou entre 1680 i 1716, quan els Falç varen completar el primer conjunt de can Falç de Mar, que, naturalment, amb els anys ha sofert diverses reformes.

A la casa del carrer de la Carreta que avui conforma el cos central de can Falç era on es recolzava el portal de la Carreta, un dels portals de la muralla nova de la vila. Però el capbreu de 1680 parla d'una porta sense portal, “ianua sine portale”, per tant és possible que durant els treballs de construcció de la banda del carrer de la Carreta, els Falç també reforcessin la vella porta convertint-la en portal.

El portal de la Carreta fou enderrocat l'any 1751 per

Francesc Falç i Oliva, ciutadà honorat de Barcelona, i batlle de Sitges: "lo expressat senyor batlle posseheix una casa en lo carrer de la Carreta, affrontant en la qual habita y contigua al portal de dit carrer, privant-li este la miranda de sa casa, y per part del magnífich senyor se me haze suplicat que si vostres mercès li donavan permís de derribar dit portal de la Carreta".¹⁵ Falç rebé la corresponent llicència i enderrocà el portal amb el compromís de tornar-lo a construir en el supòsit que el Comú de la vila ho considerés necessari. No es va donar el cas, i el portal mai no es va reedificar.

Mort el seu pare l'any 1766, el següent propietari de can Falç va ser Josep Bonaventura Falç i Roger (1748-1803), casat el 1773 amb Elionor de Moixó i de Francolí, pubilla d'origen cerverí, filla de Marià Francesc de Moixó i de Maranyosa, primer baró de Juras Reales, i germana de Benet Maria de Moixó, arquebisbe de Charcas, a l'Alt Perú -avui Bolívia-. Josep Bonaventura Falç fou el darrer hereu del llinatge Falç, ja que, en morir ell sense descendència, l'heretà la seva germana, Maria Francesca, vídua de Domènec

de Dalmau i Bargalló, baró de Gelida.

A començaments del segle passat, al cos de la casa que sobresurt, a la cantonada del carrer de la Carreta, hi hagué la Cooperativa de Pescadors,¹⁶ i als baixos de l'ala oest, el col·legi de Sant Joan, fundat el 1920¹⁷ per mossèn Joan Lloveras i Arenas (Alella 1876 - Olivella 1951). L'any 1924, malgrat l'oposició del govern municipal, que al·legà que "el patio exterior de la casa Fals que de tiempo inmemorial es de uso público y sirve de resguardo a las barcas pescadoras en días de temporal marítimo" era un espai públic, mossèn Lloveras va fer tancar l'eixida de la banda de mar per fer-la servir de patí per als nois de l'escola.¹⁸ Can Falç, com altres cases principals de la vila, disposava d'un oratori privat, que l'any 1936 va ser espoliat, i va sofrir importants danys.¹⁹

Les últimes hereves, Josefina i Rosalia de Dalmau i Centenera, varen cedir can Falç, per a després de la seva mort, a canvi d'un vitalici i de mantenir-hi la residència, a la Diputació de Barcelona, l'actual propietària.

NOTES

¹ AHS. *Genealogia Família Falç*. 26.VIII.1596. Casament de Pere Falç i Nin, fill de Pau i Francesca amb Elisabet Bertran i Serra, de Ribes, filla de Bartomeu i Àngela

² AHS. *Genealogia Família Falç*. Baptismes de la casa Falç de Sitges:

- Fill de Pere i Jerònima Falç de la Muralla, Jaume Josep Andreu a 22 de juliol de 1602

- Fill de Pere i Elisabet Falç del carrer d'en Tacó, Bartomeu Pere Pau fou lo pare del capità a 20 de febrer de 1605

³ AHS. *Capbreu 1611*. Casa situada al carrer d'en Tacó propietat de Pere Falç i Nin, afronta a l'E i S amb Francesc Llopis, a l'O amb el carrer d'en Tacó i al N amb Josep Ferret, p 72 v

⁴ AHS. *Capbreu 1611*, p 72 v :

- Casa situada al Port d'en Tacó propietat de Pere Falç i Nin, afronta a l'E part amb Lluís Moner, part amb Esperança, vídua de Maties Monparler i part amb Pere Ballester; al S part amb la platja i part amb altres "honors" de Pere Falç (abans Bartomeu Bertran), a l'O part amb Francesc Llopis, i part -mediat un passadís- amb la muralla nova de la vila, i al N amb Francesc Vidal

- Pati (solar) abans botiga (magatzem) situat al Port d'en Tacó propietat de Pere Falç i Nin, afronta a l'E i al N amb altres "honors" de Pere Falç, al S amb la platja, i a l'O part amb Francesc Llopis, i part amb Francesc Vidal

⁵ AHS. *Genealogia Família Falç*. Baptismes de la casa Falç de Sitges :

- Fill de Pere i Elisabet Falç del carrer d'en Tacó, Llorenç Jeroni fou lo pare de Maria Canals, any 1612

- Fill de Pere i Elisabet Falç, Maria Anna Mónica Madrona, any 1614

- Fill de Pere Falç i Nin i Margarida Guinart (esposa de terceres núpcies), del Raval, Antoni Pere Andreu i Joan, any 1641

⁶ AHS. *Genealogia Família Falç*. Baptismes de la casa Falç de Sitges: - Fill de Llorenç i Caterina Falç del carrer d'en Tacó, Elisabet Caterina Teresa, any 1640

AHS. *Capbreu 1680*. Casa del carrer d'en Tacó propietat de Maria Falç i Rosell (filla de Llorenç i Caterina), casada amb Isidre Canals, fuster de Barcelona, afronta a l'E part amb Joan Tixera, mariner del carrer Nou, i part amb Bartomeu Pujol, mariner; al S amb Gaspar Robert, casat amb Caterina Falç i Rosell, germana de Maria Falç de Canals (anterior propietària); a l'O amb el carrer d'en Tacó; i al N amb Josep Ferret, p. 280.

⁷ AHS. *Genealogia Família Falç*. 18.IV.1645, casament de Joan Falç i Rosell, fill de Pere i Elisabet amb Anastàsia Bertran i Rosell, filla de Felip i Mariàngela de Subirats

⁸ AHS. *Capbreu 1680*, p. 215 v :

- Casa "in loco dito lo Port den Taco, verò lo carrer de mar" (la Ribera), propietat de Joan Falç de Mar, afronta a l'E amb altres "honors" de Joan Falç ("qui fuit Ludovici Moner, agricola"), al S amb la platja, a l'O part amb Tomàs Llopis i part amb la muralla nova de la vila, i al N amb Pere Ribera, mariner

- Botiga (magatzem) "extra muros dicta villa in partita dicta lo carrer de Mar" (la Ribera), propietat de Joan Falç de Mar, afronta a l'E amb el carrer de la Carreta: "ianua sine portale dicte ville, vulgo dicto de la Carreta", al S amb la platja, a l'O amb altres "honors" de Joan Falç i al N amb Pere Coll

⁹ AHS. *Capbreu 1611*. Botiga (magatzem) propietat de Lluís Moner, afronta al S amb la platja i a l'O amb Pau Falç, "es de Joan Falç", nota al marge sense data, p 4 v

Antoni Sella i Montserrat: *Els Falç de mar*, Sitges (Ajuntament de Sitges. Quaderns de Sitges nº 1) 1992, p 17

¹⁰ AHS. *Genealogia Família Falç*: 11.VII.1699. Casament de Manuel, fill de Bartomeu Falç i Bertran de mar i Francesca Almirall i Aldibert del Carç (Ribes) amb Gertrudis, filla de Josep Oliva i Jerònima Llampalles de Barcelona

¹¹ GES. Ignasi Mª Muntaner i Pasqual: *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges (Grups d'Estudis Sitgetans) 1986, p 129

¹² AHS. *Cadastrre 1716*. Casa del carrer de la Carreta propietat de Manuel Falç de Mar, afronta a l'E amb el dit carrer, al S i a l'O amb altres honors de Manuel Falç i Almirall (cases de la Ribera), i al N amb Pau Milà i Puig, mariner del carrer de la Carreta

¹³ AHS. *Cadastrre 1716*. Casa a la Ribera propietat de Manuel Falç de Mar, afronta a l'E amb altres honors del dit Falç, al S amb la platja de mar, a l'O part amb Magí Aravítg i Llopis, boter de la Ribera (abans Tomàs Llopis) i part amb Salvador Casas i Bosc, notari de Barcelona, i al N amb l'hort de la casa de Manuel Sagarra i Ribera (abans Pere Ribera), mariner de la Carreta

¹⁴ AHS. *Cadastrre 1716*. Casa situada a la Ribera propietat de Manuel Falç de Mar, afronta a l'E amb el carrer de la Carreta, al S amb la platja de mar i a l'O i al N amb altres honors del dit Manuel Falç i Almirall

¹⁵ AHS. *Manual de Deliberacions del Comú de la Vila de Sitges*, anys 1748-1755. 20.I.1751, *Demolir lo Portal de la Carreta* a sol·licitud de Francesc Falç i Oliva, ciutadà honorat de Barcelona i batlle de Sitges, p 16

¹⁶ *Eco de Sitges* 13.XI.1976, nº 4414. *Anecdotari* de Manel (Manuel Ferrer i Hill). "La Cooperativa"

¹⁷ Ignasi Mª Muntaner i Pasqual: *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges (Grups d'Estudis Sitgetans) 1986, p 109

¹⁸ *Eco de Sitges* 24.II.1924. *Acords municipals* de la sessió de 20.II.1924 i *Eco de Sitges* 12.X.1924. *Acords municipals* de la sessió de 07-X-1924

AHS. *Llicències d'Obres a Particulars*. Nº 13/1924. Sol·licitud per tancar un pati a la casa nº 12 de la Ribera, propietat de Lluís de Dalmau de Querol (instància i dibuix)

¹⁹ Roland Sierra Farreras: *Sitges, gener 1939-juliol 1941*, Consell Comarcal del Garraf 1993, p 40

EL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

TREBALLA DES DE FA MÉS DE TRENTA-CINC ANYS
PER LA CULTURA SITGETANA
PUBLICANT LLIBRES I FENT CONFERÈNCIES I EXPOSICIONS
SOBRE TEMES LOCALS

SI VOLS AJUDAR-LO, FES-TE'N SOCI